

18. HIERARCHIA WARTOŚCI

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Rozpoznając różne wartości, należy doprowadzić do ich uszeregowania, aby w życiu moralnym panowała hierarchia wartości, porządek moralny. Możemy mówić o kategoriach wartości, moralnych i materialnych. W godności człowieka dominować powinny wartości moralne – duchowe.

1.1. CEL OGÓLNY

Porządek moralnego życia jednostki i społeczeństwa.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Rozpoznanie i uszeregowanie wartości duchowych (niematerialnych) i materialnych.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Jednostka i społeczeństwo rozpoznają wartości i dostosowują do nich życie.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Jakie wartości pomogły przetrwać określonym kulturom w danych społeczeństwach – ujęcie historyczne?
- Jakie skutki niesie ze sobą życie bez wartości, zarówno indywidualne, jak i społeczne.
- Przykłady bohaterskiego wyboru wartości.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Wychowanie jest wartością samą w sobie.
- Żyję, myślę i działam dzięki wartościom duchowym i materialnym.
- Autorytety przedstawiają wartości.

→ ZASADY

- Układam w swoim sumieniu hierarchię wartości.
- Rozpoznaję i propaguję w swoim środowisku prawdę o wartościach.
- Bronię wartości małżeństwa, rodziny, nauki, narodu, państwa!

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Wartości duchowe i materialne mają swoją hierarchię.
- Wartości budują życie indywidualne i społeczne.
- Człowiek bez wartości zaprzecza swojej godności.

→ ZASADY

- Przekazuję wartości dzieciom, słowem i przykładem.
- Pomagam w rozróżnianiu ważności poszczególnych wartości.
- Wskazuję na godność każdego dziecka i każdego człowieka.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Szkoła ma autorytet w przekazywaniu wartości.
- Wartości stanowią podstawę życia społecznego.
- Szkoła wraz z rodzicami stanowi podstawy życia wartościami.

→ ZASADY

- Szkoła naucza o wartościach duchowych i materialnych.
- Szkoła i wychowawcy wskazują na pozytywne przykłady wartości dla narodu i państwa.
- Zachowania uczniów działających zgodnie z wartościami są wyróżniane i nagradzane.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

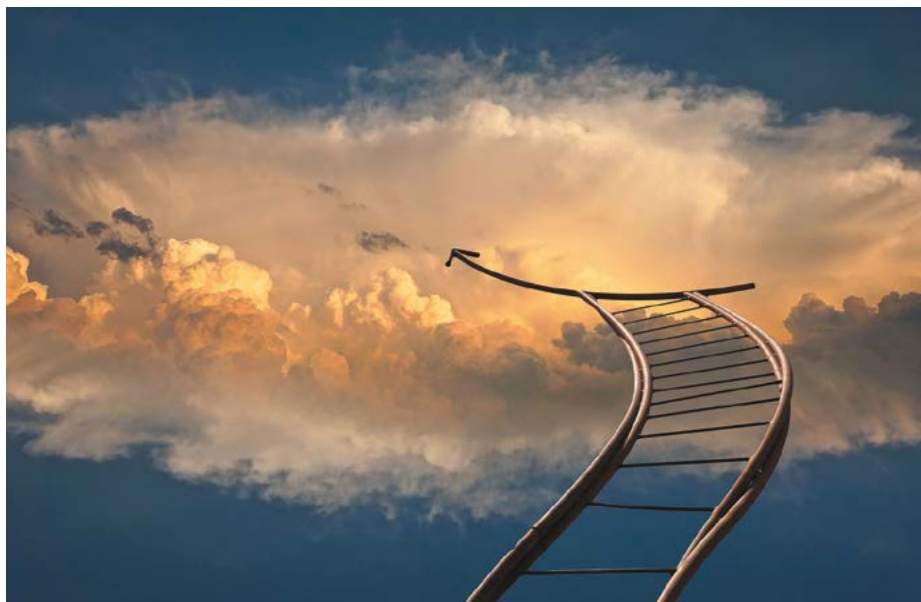
Uczniowie opisują w krótkiej narracji ważność danej wartości. Organizują konkurs na krótki film o ważności hierarchii wartości. Organizowane jest wspólne poszukiwanie wartości wśród lektur obowiązkowych i uzupełniających dla danego poziomu nauczania.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Sukcesywnie, w zależności od poziomu nauczania (klasy), uczeń potrafi dokonać właściwej oceny zachowania – zgodnie z hierarchią wartości. Wartości moralne – duchowe są traktowane jako najważniejsze i konieczne do życia indywidualnego i społecznego. Wartości wprowadzane i kultywowane w przeszłości służą społeczeństwu współcześnie. Życie duchowe i kulturalne społeczności szkolnej rozwija się zgodnie z wartościami.

1.10. ZAGROŻENIA

Brak relacji międzypokoleniowej w społeczeństwie – na skutek pomijania hierarchii wartości – powoduje podział. Powstaje powszechne zamieszanie moralne: jak należy postępować dla dobra wspólnego. Powstają subkultury kierujące się własną hierarchią, antywartościami. Społeczeństwo traci sens wspólnotowego życia, rozerwane zostają więzi międzyludzkie w małżeństwie, rodzinie, miejscach pracy, narodzie i państwie.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

SKĄPIEC

”

SIMON

Tak, panie; to młody człowiek, któremu gwałtem potrzeba pieniędzy; znajduje się w tego rodzaju położeniu, że zgodzi się na wszystkie warunki.

HARPAGON

Ale czy myślisz, Simonie, że nie ma żadnego ryzyka? Znasz jego nazwisko, stosunki, rodzinę?

SIMON

Nie. Dokładnych wiadomości nie mógłbym udzielić; wszedłem z nim w styczność jedynie przypadkiem; ale on sam dostarczy panu wyjaśnień. Służący upewnił mnie, że będziesz pan zupełnie zadowolony. Wszystko, co mógłbym powiedzieć, to iż pochodzi z rodziny bardzo bogatej, że matka już nie żyje, gotów zaś jest zobowiązać się, jeżeli pan zechce, iż ojciec umrze przed upływem ośmiu miesięcy.

HARPAGON

Hm, to by już coś było. Miłość chrześcijańska, Simonie, nakazuje wygodzie bliźnim, skoro to w naszej mocy.

SIMON

Rozumie się.

STRZAŁKA

po cichu do Kleanta, poznając Simona

Co to może znaczyć, przecież to nasz Simon rozmawia z pańskim ojcem?

KLEANT

po cichu do Strzałki

Może mu ktoś powiedział, kto ja jestem? Czyżbyś ty mnie zdradził?

SIMON

do Kleanta i Strzałki

Oho! tak wam było pilno! Któż panom powiedział, że to tutaj? (*Do Harpagona*)

Niech mi pan wierzy, to nie ja wyjawiałem im pańskie nazwisko i mieszkanie;

ale sędzę, iż nie stało się żadne nieszczęście; ci panowie są dyskretni, możecie się więc porozumieć i tutaj.

HARPAGON

Jak to?

SIMON

wskazując Kleanta

Oto właśnie osoba, która pragnie u pana pożyczyć owe piętnaście tysięcy.

HARPAGON

Jak to, obwiesiu! To ty się puszczasz na takie nieczne sposoby?

KLEANT

Jak to, ojcze! To ty się plugawisz tak haniebnym rzemiosłem?

(Simon ucieka. Strzałka zaś chowa się.)

↑ Moliere, *Skąpiec*, tłum. T. Boy-Żeleński, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020, s. 32-33.

KOMENTARZ

Zestawienie duchowej godności człowieka z wartościami materialnymi świadczy o poziomie moralnym. Bohaterowie dzieła Moliere *Skąpiec* w sposób zabawny reprezentują odmienne postawy. Przywiązanie Harpagona do majątku i pieniędzy budzi śmieszność.

III. NAUCZANIE

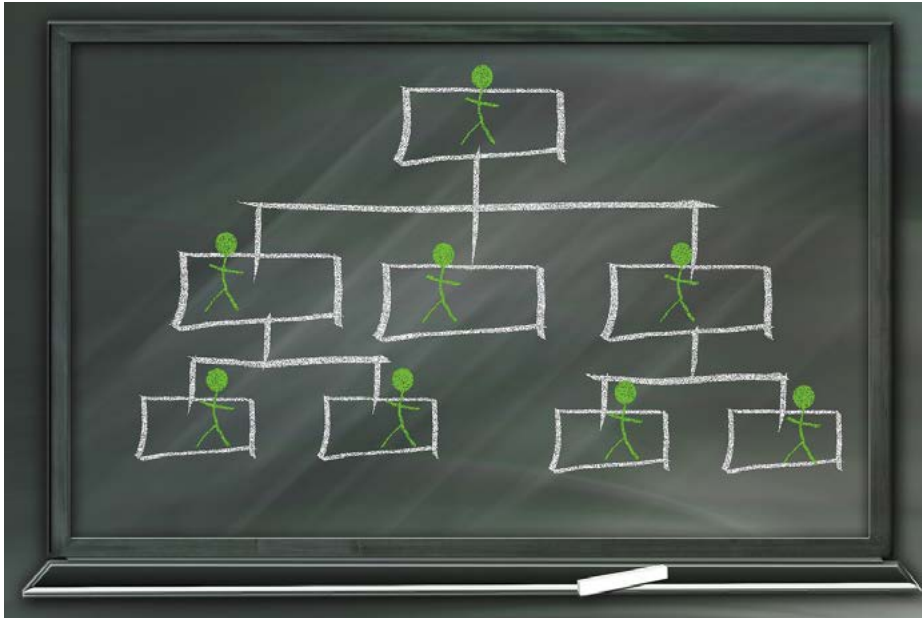
Podmiotem nauczania hierarchii wartości powinny być autorytety – rodzice oraz wychowawcy. Odbiorcą nauczania jest słuchający, ale tylko do pewnego momentu, do czasu, aż on sam nie przyjmie wartości i zastosuje je w życiu.

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Według Tatarkiewicza wartością rzeczy jest wartość estetyczna jako jedyna ich wartość własna. Istnieje też wartość sytuująca się na pograniczu wartości ludzkich i rzeczowych, a jest nią wartość witalna (wartość życia, zdrowia)¹. Pogląd ten odwoływał się do myśli św. Augustyna zawartej w dziele *O naturze dobra*, który

1 Por. W. Tatarkiewicz, *Pojęcie wartości, czyli co historia filozofii ma do zakomunikowania historykowi sztuki*, w: tegoż, *Parerga*, wydaw. PWN, Warszawa 1978, s. 63–67.

twierdził właśnie, że zło jest brakiem dobra, że jest „zepsuciem naturalnej miary, postaci czy porządku”². Tak samo twierdził św. Tomasz z Akwinu w swojej *Summie teologicznej*, pisząc: „Pod imieniem zła oznacza się jakiś brak dobra”³. Inny pogląd obiektywistyczny głosi, że wartości „istnieją niezależnie od człowieka, który tylko je odkrywa, rozpoznaje w rzeczach, czynach i zjawiskach”⁴.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Człowiek istnieje, sam może to stwierdzić, i rozpoznaje istnienie innych ludzi. Ta rzeczywistość skłania go do poprawnego myślenia, planowania i działania. Wspólnota ludzka nasuwa konieczność bycia podmiotem i przedmiotem wychowania.

„Istnienie człowieka dogłębnie związanego z ciałem i poprzez nie z wszystkimi ludźmi spotyka wielorakość uwarunkowań zwiastujących konieczność i podstawowe cechy wychowania.

Możemy rozpatrywać podmiotowość w aspekcie antropologicznym (zwracając uwagę na nią jako zjawisko wpisujące się w celowość samego człowieka),

2 Św. Augustyn, *Dialogi i pisma filozoficzne*, t. 4, tłum. M. Maykowska, J. Ptasiński, D. Turkowska, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1954, s. 170.

3 Cyt. za: J. Borgosz, *Tomasz z Akwinu*, wydaw. Wiedza Powszechna, Warszawa 1962, s. 144.

4 *Mały słownik etyczny*, red. S. Jedynak, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994, s. 215.

ontologicznym (jako fakt konkretny – bytowy) i aksjologicznym (jako wartość nabywaną i do nabycia)⁵.

We wszystkich tych aspektach: antropologicznym, ontologicznym i aksjologicznym należy układać i proponować programy dydaktyczne związane z wiekiem i poziomem intelektualnym wychowanka oraz wskazywać działania pedagogiczne dostosowane do poziomu intelektualnego wychowywanego.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

W zależności od hierarchii wartości zainteresowanie i zaangażowanie ze strony człowieka może mieć różne formy. Każdy układa wartości według własnych poglądów i każdy realizuje wartości według własnych zdolności, świadomości i możliwości. Filozofowie tacy jak Max Scheler czy Józef Tischner uważali, że wartości mają uniwersalną hierarchię. Reasumując, można wyróżnić wartości uniwersalne, o których nauczał Jan Paweł II, należą do nich: wolność, sprawiedliwość, miłość, prawda, pokój, a nawet solidarność.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

Postawa i spojrzenie teologiczne oparte na danej religii czy wyznaniu wprowadza hierarchię wartości na samym początku argumentowania. Religie chrześcijańskie za najwyższy autorytet uznają Boga, byt osobowy. Autorytet Boga oparty jest na Objawieniu, naturalnym i pozytywnym (bezpośrednim). Objawienie chrześcijańskie opiera się na świadectwie Jezusa Chrystusa.

4.1. TEOLOG

Opierając się na autorytecie Boga, objawionym w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła katolickiego, hierarchia wartości chrześcijanina zawarta jest w *Dekalogu* i przykazaniu miłości (nowym przykazaniu – J 13, 34–45). W tych przykazaniach zawarte są wskazania, co jest najważniejsze w życiu, kogo należy słuchać, komu należy wierzyć i służyć, i jak realizować swoje życie doczesne i wieczne.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

Człowiek jest powołany do pełni życia, które przekracza znacznie wymiary jego ziemskiego bytowania, ponieważ polega na uczestnictwie w życiu samego Boga.

5 M. Nowak, *Podmiotowość – jej znaczenie i wartość w pedagogice chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 2009, nr 2/24, s. 12.

Wzniosłość tego nadprzyrodzonego powołania ukazuje *wielkość i ogromną wartość* ludzkiego życia także w jego fazie doczesnej. Życie w czasie jest bowiem podstawowym warunkiem, początkowym etapem i integralną częścią całego i niepodzielnego procesu ludzkiej egzystencji. Proces ten – nieoczekiwanie i bez żadnej zasługi człowieka – zostaje opróżniony obietnicą i odnowiony przez dar życia Bożego, które urzeczywistni się w pełni w wieczności (por. 1 J 3,1-2).

↑ EV 2.

” Nie chciałbym odnosić się do tego, co wcześniej zostało powiedziane. Ale znowu trzeba sobie uświadomić, że to wielkie wyzwanie. Prawdziwemu człowieczeństwu nie odpowiada banalność życia, które sobie po prostu płynie. Tak jak i nie odpowiada mu nastawienie ma wygodę jako lepszy sposób życia, na dobre samopoczucie jako jedyną treść pojęcia szczęścia. Trzeba dostrzegać konieczność postawienia wyższych wymagań.

↑ Benedykt XVI, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu*, rozm. przepr. P. Seewald, tłum. P. Napiewodźki, wydaw. Znak, Kraków 2011, s. 115.

” Prawdę, którą otrzymujemy od Pana, możemy pojąć jedynie w sposób bardzo niedoskonały. Z jeszcze większą trudnością udaje się nam ją wyrazić. Dlatego nie możemy udawać, że nasz sposób rozumienia upoważnia nas do sprawowania ścisłego nadzoru nad życiem innych. Chcę przypomnieć, że w Kościele współistnieją zgodnie z prawem różne sposoby interpretacji wielu aspektów doktryny i życia chrześcijańskiego, które w swojej różnorodności „pomagają lepiej wyrazić niezwykle bogaty skarb Słowa”. Oczywiście „ludziom tęskniącym za monolityczną doktryną, bronioną bez żadnych wyjątków przez wszystkich, może się to wydawać jakimś niedoskonałym rozpraszaniem”. Jak to zwykle bywa, niektóre nurty gnostyczne lekcewały bardzo konkretną prostotę Ewangelii i usiłowały zastąpić Boga Trójjedynego i wcielonego pewną wyższą Jednością, w której zanikała bogata różnorodność naszej historii.

↑ GE 43.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Nie gromadźcie sobie skarbów na ziemi, gdzie mól i rdza niszczą i gdzie złodzieje włamują się i kradną. Gromadźcie sobie skarby w niebie, gdzie ani mól, ani rdza nie niszczą i gdzie złodzieje nie włamują się i nie kradną. Bo gdzie jest twój skarb, tam będzie i serce twoje.

↑ Mt 6,19-21.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Osoba ludzka uczestniczy w świetle i mocy Ducha Bożego. Dzięki rozumowi jest zdolna do zrozumienia porządku rzeczy ustanowionego przez Stwórcę. Dzięki swojej woli jest zdolna kierować się sama z siebie do swojego prawdziwego dobra. Swoją doskonałość znajduje w „poszukiwaniu i umiłowaniu tego, co prawdziwe i dobre”.

↑ KKK 1704; por. 1050; 1709.

V. LITERATURA

- Augustyn św., *Dialogi i pisma filozoficzne*, t. 4, tłum. M. Maykowska, J. Ptaszyński, D. Turkowska, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1954.
- Benedykt XVI, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu*, rozm. przepr. P. Seewald, tłum. P. Napiwodzki, wydaw. Znak, Kraków 2011.
- Borgosz J., *Tomasz z Akwinu*, wydaw. Wiedza Powszechna, Warszawa 1962.
- Franciszek, *Adhortacja apostołska Gaudete et exultate. O powołaniu do świętości w świecie współczesnym*, wydaw. Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2018.
- Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium vitae*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małysiak, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2005, s. 641-752.
- Lendzion A., *Młodość a wartości charakterologiczne*, wydaw. KUL, Lublin 2012.
- Mały słownik etyczny*, red. S. Jedynak, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1994.
- Molier, *Skąpiec*, tłum. T. Boy-Żeleński, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020.
- Moszczyński A., *Inaczej o wartościach*, wydaw. Andrew Moszczynski Group, Gdańsk–Warszawa 2021.
- Nowak M., *Podmiotowość – jej znaczenie i wartość w pedagogice chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 2009, nr 2/24, s. 11-23.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym [Gaudium et spes]*, w: tegoż, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, wydaw. Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606.
- Tatarkiewicz W., *Pojęcie wartości, czyli co historyk filozofii ma do zakomunikowania historykowi sztuki*, w: tegoż, *Parerga*, wydaw. PWN, Warszawa 1978, s. 63-67.
- Wartości w działaniu*, red. M. Morda, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2021.
- Żuk G., *Edukacja aksjologiczna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016.